

PWYLLGOR LLYWIO'R GYMRAEG

Cofnodion cyfarfod o'r Pwyllgor Llywio'r Gymraeg a gynhaliwyd yn trwy gynhadledd fideo, Dydd Mawrth, 9 Tachwedd 2021 am 10.00 am.

YN BRESENNOL

Y Cynghorwyr Ellie Chard, Ann Davies, Huw Hilditch-Roberts, Arwel Roberts, Anton Sampson, Graham Timms (Chair) and Emrys Wynne (Vice-Chair)

Arsylwr – y Cynghorydd Meirick Lloyd Davies.

HEFYD YN BRESENNOL

Cyfarwyddwr Corfforaethol Cymunedau (NS); Swyddog yr Iaith Gymraeg (MC), Swyddog Arweiniol - Tîm Cyrchfan, Marchnata a Chyfathrebu (SO), Gweinyddwyr Pwyllgor (KJ – Host) (RTJ)

Rheolwr Taleithiol Mudiad Meithrin (CG)

1 YMDDIHEURIADAU

Dim.

2 DATGANIADAU O FUDDIANT

Datganodd y Cynghorydd Arwel Roberts fuddiant personol yn eitem 7 ar yr agenda, oherwydd iddo gasglu rhoddion tuag at Eisteddfod yr Urdd.

Datganodd y Cynghorydd Huw Hilditch Roberts fuddiant personol yn eitem 7 ar yr agenda gan mai ef oedd y trysorydd ar gyfer casglu rhoddion i Eisteddfod yr Urdd yn Rhuthun.

Datganodd y Cynghorydd Emrys Wynne fuddiant personol yn eitem 7 ar yr agenda, oherwydd ei fod ar bwylgor llywio Eisteddfod yr Urdd yn Rhuthun.

3 MATERION BRYD FEL Y'U CYTUNWYD GAN Y CADEIRYDD

Dim.

4 COFNODION

Cyflwynwyd cofnodion cyfarfod Pwyllgor Llywio'r Iaith Gymraeg a gynhaliwyd ar 13 Gorffennaf 2021

Materion o gywirdeb –

- Amlygodd yr aelodau gamgymeriad teipio mewn perthynas ag enw'r Cynghorydd Ellie Chard, ynghyd â gwall cyfieithu bach mewn perthynas ag eitem phenodi is-gadeirydd.

Materion yn codi -

- Holodd yr aelodau am gamau gweithredu o'r cyfarfod blaenorol, ac a oeddent wedi'u cyflawni, dyna oedd pwerau'r pwyllgor i wneud penderfyniadau yn ogystal â datblygiad y Cylch Meithrin yn Rhuthun. Sicraodd gweinyddwr y pwyllgor y byddai'r wybodaeth berthnasol yn cael ei chasglu a'i dosbarthu i aelodau'r pwyllgor.
- Amlygodd y Cynghorydd Meirick Lloyd Davies a oedd nifer siaradwyr Cymraeg y staff wedi cynyddu ers ffurfio'r Cyngor yn 1996. Wrth ymateb, hysbysodd y Swyddog Iaith Gymraeg ei bod wedi cysylltu ag Adnoddau Dynol ac a oedd y wybodaeth ar gael. Roedd hi'n dal i aros am ymateb ond byddai'n dosbarthu'r ateb unwaith y byddai wedi'i gael.
- Awgrymodd y Cyfarwyddwr Corfforaethol: Cymunedau i'r pwyllgor oherwydd yr amseroedd aros hir rhwng cyfarfodydd y dylid dosbarthu taflen ddiweddariad ar yr holl faterion yn codi o'r cyfarfod ychydig wythnosau ar ôl y cyfarfod, gan fod aros tan y cyfarfod nesaf yn aml yn golygu nid oedd materion yn berthnasol mwyach. Cytunodd aelodau'r pwyllgor yn unfrydol i'r awgrym. Byddai'r Swyddog Iaith Gymraeg a gweinyddwr y pwyllgor yn gweithio ar ymateb i aelodau y tu allan i'r cyfarfod.

PENDERFYNWYD yn amodol ar yr uchod, derbyn a chymeradwyo cofnodion y cyfarfod blaenorol a gynhaliwyd ar 13 Gorffennaf 2021 fel cofnod cywir.

5 MUDIAD MEITHRIN

Croesawodd yr Aelod Arweiniol dros Addysg, Gwasanaethau Plant ac Ymgysylltu â'r Cyhoedd y Rheolwr Taleithiol (RhT) ar gyfer Mudiad Meithrin i'r pwyllgor; diolchodd i'r Mudiad Meithrin am yr holl waith caled y maent wedi'i wneud gyda Chyngor Sir Ddinbych (CSDd) dros y blynyddoedd a thynnodd sylw at bwysigrwydd gwneud y pwyllgor yn ymwybodol o'r gwaith mae Mudiad Meithrin yn ei wneud ar gyfer siaradwyr Cymraeg y gymuned. .

Rhannodd y RhT gyflwyniad i'r pwyllgor a oedd yn tynnu sylw at yr holl waith a wneir gan y Mudiad Meithrin. Prif nod Mudiad Meithrin oedd rhoi cyfle i bob plentyn ifanc yng Nghymru fanteisio ar wasanaethau a phrofiadau blynyddoedd cynnar trwy gyfrwng y Gymraeg er mwyn creu siaradwyr Cymraeg newydd. Cyflawnwyd y gwaith trwy gefnogaeth, cyngor, datblygiad ac ehangu'r gwasanaethau a gynigir gan Aelodau Mudiad Meithrin (Cylchoedd a meithrinfeydd).

Amlygodd y RhT sut mae'r Mudiad Meithrin yn cefnogi'r pwyllgorau Rheoli Cylchoedd, yn darparu hyfforddiant, ac yn cymhwyso gweithlu blynyddoedd cynnar cyfrwng Cymraeg ac i hyrwyddo Gofal Plant ac Addysg cyfrwng Cymraeg.

Dywedodd y RhT wrth y pwyllgor fod Mudiad Meithrin bron ar bob ffurf ar gyfryngau cymdeithasol; roedd hyn er mwyn codi ymwybyddiaeth o waith y Mudiad Meithrin.

Crëwyd rhaglenni lluosog i annog a normaleiddio addysgu babanod ifanc i ddysgu'r iaith. Roedd yna hefyd Cymraeg@adre, sef sesiynau wedi'u hanelu at ddysgu'r Gymraeg i blant trwy fideos byr; nod hwn oedd dysgu'r Gymraeg i blant a'u rhieni/gwarcheidwaid gyda'i gilydd. Rhoddwyd gwybod i'r pwyllgor hefyd am y Cylch Meithrin Ti a Fi, sef grŵp rhieni a phlant bach Cymraeg ar gyfer babanod newydd-anedig i blant cyn oed ysgol.

Trafododd yr Aelodau y canlynol yn fanylach –

- Codwyd cadw a llogi staff yn y Cylchoedd Meithrin yn Sir Ddinbych, ymatebodd y PM nad oedd unrhyw broblem gyda staffio yn Sir Ddinbych ar y cyfan; fodd bynnag, roedd pryderon ynghylch y gofynion staff ym Mhentrecelyn.
- Holodd y Cynghorydd Arwel Roberts nad oedd safleoedd Cylchoedd Meithrin Rhuddlan ar agor ers y Pandemig. Eglurodd y PM fod y safleoedd ar gau ar hyn o bryd. Fodd bynnag, roedd cyllid cymunedol yn cael ei geisio i edrych ar logi cydlynedd ar gyfer y ddau leoliad
- Amlinellodd yr aelodau'r rhaglenni a drafodwyd yn gynharach ac a oedd y pandemig wedi achosi problemau gyda'r rhain gan na allech gyfarfod wyneb yn wyneb. Mewn ymateb, dywedodd y PM wrth y pwyllgor ei fod yn broblem i ddechrau. Fodd bynnag, roedd yn caniatáu i rieni gael mwy o hyblygrwydd, gan y gallent ymuno ag unrhyw raglenni a oedd yn cael eu cynnal o bell ledled y Sir, nid rhai yn eu hardal leol.
- Amlinellodd y Pwyllgor a'r PM yr anawsterau yr oedd y pandemig wedi'u hachosi i blant a'r iaith Gymraeg, gan fod llawer o rieni yn ei chael hi'n anodd addysgu trwy gyfrwng y Gymraeg gartref. Dywedodd y Prif Weinidog nad oedd gwerth tua dwy flynedd o blant wedi dod drwy'r Mudiad a chytunodd ei fod yn gyfnod anodd.

PENDERFYNWYD bod Pwyllgor Llywio'r Iaith Gymraeg yn nodi'r wybodaeth mewn perthynas â Mudiad Meithrin.

6 MWY NA GEIRIAU

Cyflwynodd y Cyfarwyddwr Corfforaethol: Cymunedau (CCC) ddiweddariad i Bwyllgor Llywio'r Iaith Gymraeg yn dilyn adroddiad Gwerthuso Mwy na Geiriau (a gylchlythyrwyd yn flaenorol).

Tynnodd y CCC sylw'r aelodau at y llythyr a ddosbarthwyd i aelodau. Y meysydd cynnydd oedd –

- Cynnydd yn y defnydd o farcwyr gweledol i adnabod staff sy'n siarad Cymraeg a buddsoddiad mewn cyrsiau addysg uwch Cymraeg mewn ieuchyd a gofal cymdeithasol.
- Cynnydd yn y ffocws a roddir ar bwysigrwydd darpariaeth Gymraeg a'r Cynnig Rhagweithiol (cynnig gwasanaeth yn Gymraeg heb i rywun orfod gofyn amdano) o fewn addysg uwch ac anwytho staff newydd.

Mae bylchau critigol a nodwyd yn cynnwys:

- ymrwymiad ar lefel rheolwyr canol neu gynllunio gweithredol
- dealltwriaeth o sut i wella darpariaeth gwasanaeth Cymraeg, y tu hwnt i gydnabod pwysigrwydd gwneud hynny
- targedu hyfforddiant i'r meysydd a'r staff y byddai hyn yn gwneud y gwahaniaeth mwyaf i ddarpariaeth gwasanaeth Cymraeg
- Systemau a phrosesau casglu data i gofnodi a rhannu gwybodaeth am anghenion iaith Gymraeg defnyddwyr gwasanaethau a chynhwysedd iaith Gymraeg y gweithlu.

Y camau canlynol ar gyfer Mwy na Geiriau oedd -

- Mae Bwrdd Partneriaeth y Gymraeg mewn lechyd a Gofal Cymdeithasol yn goruchwyllo darpariaeth Mwy na Geiriau. Mae aelodau'r bwrdd wedi cynnig sefydlu Grŵp Gorchwyl a Gorffen bach i lunio cynllun gwaith 5 mlynedd ar gyfer Mwy na Geiriau yn seiliedig ar argymhellion y gwerthusiad a thystiolaeth arall.
- Byddai'r Grŵp Tasg a Gorffen yn cyfarfod yn rheolaidd gan ddechrau ym mis Medi 2021 ac yn darparu Eluned Morgan AS/MS (Gweinidog dros lechyd a Gwasanaethau Cymdeithasol) ar y camau nesaf erbyn y pumed o Dachwedd.
- Dywedodd y CCC wrth y pwyllgor, ers cyhoeddi'r adroddiad Mwy na Geiriau ar 31 Awst 2021, fod Cyngor Sir Ddinbych wedi trefnu sesiynau Cymraeg i bobl ag Alzheimer's.

Trafododd yr aelodau'r canlynol yn fanylach -

- Canmolodd yr aelodau yr holl waith caled a wnaed gan swyddogion ers cyhoeddi'r adroddiad.
- Holodd y Cynghorydd Meirick Lloyd Davies am y Saith amcan allweddol yn yr adroddiad gwerthuso, gan nad oedd y cyswllt yn y llythyr yn gweithio. Ymatebodd swyddogion, gan ddweud mai'r saith amcan oedd –
  - Arweinyddiaeth Genedlaethol a Lleol, a Pholisi Cenedlaethol
  - Mapio, Archwilio, Casglu Data ac Ymchwil
  - Cynllunio Gwasanaeth, Comisiynu, Contractio a Chynllunio Gweithlu
  - Hyrwyddo ac Ymgysylltu
  - Addysg Broffesiynol
  - Cymraeg yn y Gweithle
  - Rheoleiddio ac Arolygu.

PENDERFYNWYD bod Pwyllgor Llywio'r Iaith Gymraeg yn nodi'r diweddariad ynghylch y llythyr dilynol Mwy na Geiriau.

7 EISTEDDFOD YR URDD

Cyflwynodd Swyddog yr Iaith Gymraeg (SIG) ddiweddariad i'r aelodau ar baratodau ar gyfer yr Eisteddfod a rôl y Cyngor yn y digwyddiad (a gylchlythyrwyd yn flaenorol).

Tywysodd y Swyddog Iaith Gymraeg yr aelodau drwy gyflwyniad byr ar y gwaith a wnaed i baratoi ar gyfer yr Eisteddfod.

- Byddai'r Cyngor, fel partner hollbwysig, yn cael pabell fawr ar safle amlwg ar faes yr Eisteddfod. Thema'r babell fawr oedd yr iaith Gymraeg, diwylliant, treftadaeth, traddodiad, ailgylchu, newid hinsawdd, a chefn gwlad.
- Byddai gweithgareddau'r Cyngor yn cael eu cynnal drwy gyfrwng y Gymraeg (rheol yr Urdd)
- Byddai siaradwyr Cymraeg a dysgwyr yn staffio'r Babell drwy'r wythnos. Dywedodd y Swyddog Cyswllt â'r pwyllgor y byddai rheolwr yn cael ei neilltuo i'r stondin bob dydd a'i gefnogi gan dîm o staff corfforaethol. Byddai'r Cyngor hefyd yn cymryd rhan mewn sesiwn frifio i'r wasg ar ddydd Llun wythnos yr Eisteddfod
- Roedd grwpiau lluosog ledled Sir Ddinbych yn gweithio i sicrhau bod y sefydliad yn mynd rhagddo mor esmwyth â phosibl. Roedd y rhain yn cynnwys; Grŵp cynghori diogelwch, grŵp Cyfathrebu a'r grŵp Addysg.
- Rhoddodd Swyddog Cyswllt y Gymraeg wybod i'r pwyllgor fod Ysgolion Cynradd yn cael eu gwahodd i gymryd rhan yn y sioe Ysgolion Cynradd. Byddai'r sioe yn cael ei chynnal yn y prif bafiliwn nos Fawrth.
- Yn olaf, hysbysodd y Swyddog Iaith Gymraeg y pwyllgor fod y Swyddog Arweiniol - Tîm Cyrchfan, Marchnata a Chyfathrebu wedi bod yn gweithio'n agos gyda Chyfarwyddwr Gweithredol Eisteddfod yr Urdd a'r Celfyddydau gyda phartneriaeth rhwng yr Urdd a Sir Ddinbych.

Trafododd yr Aelodau y canlynol yn fanylach –

- Amlygwyd yr heriau a achoswyd gan y pandemig gyda chasglu rhoddion fel tasg arwyddocaol gan y pwyllgor. Cytunodd y SIG fod casglu rhithwir wedi bod yn her.
- Dywedodd y SIG wrth y pwyllgor fod Eisteddfod yr Urdd yn dathlu 100 mlynedd ers ei sefydlu gan Syr Ifan ab Owen Edwards yn 1922. Gofynnodd a oedd gan unrhyw un hanesion i'w rhannu am yr Eisteddfod gyntaf erioed yng Nghorwen yn 1929 os gallent anfon unrhyw wybodaeth ati, yna byddai'n cysylltu â'r swyddogion perthnasol.
- Wrth ymateb i ymholiadau hysbysodd y Swyddog Iaith Gymraeg yr aelodau y byddai hyrwyddo mythau a chwedlau lleol yn cael ei gynnal trwy gyfrwng celf yn yr Eisteddfod.

PENDERFYNWYD bod Pwyllgor Llywio'r Iaith Gymraeg yn cymeradwyo cynnwys yr adroddiad.

8 COMISIYNYDD Y GYMRAEG

Cyflwynodd Swyddog y Gymraeg (SIG) ganlyniadau Adroddiad Monitro Comisiynydd y Gymraeg. Bob blwyddyn, mae Comisiynydd y Gymraeg yn cynnal gwiriadau ymhlith sefydliadau sy'n gweithredu Safonau'r Gymraeg statudol i sicrhau bod y sefydliadau hynny'n cydymffurfio â'r ddeddfwriaeth.

Mae tîm y Comisiynydd hefyd yn trefnu cyfarfod blynyddol i drafod y canfyddiadau ac i adrodd ar gynnydd Adroddiad Blynyddol Monitro'r Gymraeg. Eglurodd Dylan

Jones, ar ran y Comisiynydd, ffordd newydd y Comisiynydd o weithio o eleni ymlaen i edrych ar gydymffurfiaeth sefydliadau â'r safonau perthnasol. Recriwtio oedd eu blaenoriaeth.

Y canfyddiadau – Cyflenwi Gwasanaethau –

Yn ystod Mai a Mehefin 2021, cafodd swyddogion comisiynydd y Gymraeg brofiadau negyddol wrth ohebu â'r Cyngor drwy dderbyn ymatebion uniaith Saesneg i ohebiaeth a anfonwyd drwy ffurflen ar-lein y Cyngor. Eglurodd y Swyddog Iaith y broses pan dderbyniodd y Cyngor ohebiaeth o'r fath ac eglurodd ei bod wedi ei thrafod gyda rheolwyr yr adrannau perthnasol. Mae'n ymddangos mai camgymeriadau swyddogion unigol oedd ar fai. Anfonwyd neges at reolwyr i'w rhaedru i'w holl staff

Yn ystod arolygon 2021-22, roedd rhannau o'r neges awtomataidd wrth ffonio prif rif y Cyngor yn aneglur. Darganfu'r ymchwiliad nad oedd pob dogfen a ffurflen yn cynnwys datganiad ar y fersiynau Saesneg eu bod hefyd ar gael yn Gymraeg. Roedd 1 enghraifft o ddogfen nad oedd yn cydymffurfio â safon 49, sef: Canllaw Gwybodaeth Ysgolion Sir Ddinbych 2021-22, yn ogystal â dwy enghraifft o ffurflen nad oedd yn cydymffurfio â safon 50A. Y rhain oedd: Ffurflen pryder/cwyn Cyngor Sir Ddinbych.

Yn olaf, bu swyddogion Comisiynydd y Gymraeg ar ddau ymweliad â derbynfa swyddfeydd y Cyngor yn Caledfryn, Dinbych. Ni chawsant unrhyw wasanaethau Cymraeg yn ystod y naill ymweliad na'r llall. Nododd y Swyddog Iaith Gymraeg fod un aelod o staff (dysgwr Cymraeg) wedi gadael, ac felly awgrymodd y Swyddog Iaith Gymraeg benodi siaradwr Cymraeg cyn y pandemig. Roedd y cynnig yn dal yn ei le, ac o ganlyniad, byddai derbynnydd Cymraeg ei iaith yn cael ei neilltuo unwaith y byddai'r dderbynfa yng Nghaledfryn yn ailagor.

Llunio Polisi

Nodwyd bod tystiolaeth hunanasesiad y Cyngor wrth ystyried effaith penderfyniadau polisi ar y Gymraeg yn gadarnhaol. Trafodwyd y posibilrwydd o archwilio hyn ymhellach i greu enghraifft o arfer effeithiol ar gyfer yr adran benodol honno ar wefan newydd y Comisiynydd. Hyrwyddo'r Gymraeg - Asesu cyflawniad strategaeth hybu'r Gymraeg.

Nododd y Swyddog Iaith fod gwaith ar y gweill i adolygu'r strategaeth ar gyfer lansiad Eisteddfod Genedlaethol yr Urdd Dinbych yn 2022. Roedd y Swyddog Iaith yn teimlo'n rhwystredig na fyddai canlyniadau'r cyfrifiad o ran y Gymraeg ar gael erbyn i'r Strategaeth newydd ddod i rym, a oedd yn ei gwneud yn anodd gweld a oedd y targed a osodwyd pum mlynedd yn ôl wedi'i gyrraedd. Mae'r diffyg gwybodaeth hefyd yn effeithio ar osod targed ar gyfer y strategaeth nesaf, yn ogystal â gwybod lle mae angen targedu adnoddau. Soniodd y Swyddog Iaith Gymraeg am y posibilrwydd o gynllunio strategaeth 10 mlynedd gyda thargedau hirdymor mwy uchelgeisiol.

Trafododd yr Aelodau y canlynol yn fanylach -

- Tynnodd yr aelodau sylw at wersi nofio yn yr adroddiad; holwyd pam fod cyn lleied o wersi nofio yn cael eu cynnal trwy gyfrwng y Gymraeg o gymharu â'r rhai a gynhelir trwy gyfrwng y Saesneg. Dywedodd y Swyddog Iaith Gymraeg wrth y pwyllgor fod amseroedd aros ar gyfer y ddau gyfrwng; fodd bynnag, nid oedd byth brinder gwersi Saesneg. Eglurodd y Swyddog Iaith Gymraeg hefyd, pan fyddai rhieni'n cofrestru eu plant ar gyfer dosbarthiadau, y byddent yn nodi eu dewis ieithoedd. Fodd bynnag, nid oedd y rhan fwyaf o rieni yn fodlon aros nes bod digon o blant yn aros am wersi nofio cyfrwng Cymraeg.
- Holodd yr Aelodau a oedd angen i Hamdden Sir Ddinbych (DL) gydymffurfio â'r un safonau Iaith Gymraeg â Chyngor Sir Ddinbych (CSDd). Wrth ymateb dywedodd yr Aelod Arweiniol dros Addysg, Gwasanaethau Plant ac Ymgysylltu â'r Cyhoedd wrth y pwyllgor bod y Dirprwy Brif Gwnstabl a DL i fod i gydymffurfio â Safonau'r Gymraeg a dywedodd wrth y pwyllgor, os oedd gan unrhyw un unrhyw bryderon, y gallent godi'r mater naill ai gydag ef neu'r Cynghorydd. Bobby Feeley gan fod y ddau yn aelodau o fwrdd llywodraethu DL.
- Gan ymateb i ymholiadau am ddechreuwyd newydd i'r Cyngor ac a oeddent yn ymwybodol o Safonau'r Gymraeg, gwnaeth y Swyddog Iaith Gymraeg wybod i'r aelodau fod y safonau o fewn y broses sefydlu i'r Cyngor.

PENDERFYNWYD bod Pwyllgor Llywio'r Gymraeg yn nodi Adroddiad Monitro Comisiynydd y Gymraeg ac yn cymeradwyo'r cynllun gweithredu.

9 RHAGLEN GWAITH I'R DYFODOL

Cyflwynwyd rhaglen waith y Pwyllgor i'r dyfodol i'w hystyried.

Cododd yr Aelodau'r materion a ganlynol –

- Byddai'r Polisi Iaith Gymraeg yn cael ei drafod yn y cyfarfod nesaf. Holodd yr aelodau a ellid cynnal y cyfarfod nesaf yng Nghanolfan yr Iaith Gymraeg yn Llanelwy. Ymatebodd swyddogion gan ddweud y byddent yn ymchwilio i'r mater.

Cododd y Cynghorydd Meirick Lloyd Davies gwynion ynglŷn â safon yr Iaith Gymraeg a sut nad oeddent yn cael eu hadrodd. Dywedodd y Swyddog Iaith wrth yr aelod fod pob cwyn ffurfiol, a oedd yn ymwneud â'r Gymraeg, wedi'i nodi yn Adroddiad Monitro blynyddol Comisiynydd y Gymraeg. Fodd bynnag, roedd gwahaniaeth rhwng cwynion ffurfiol a heb fod yn ffurfiol; byddai'r Pennaeth Gwasanaeth priodol yn ymdrin â'r pwyntiau anffurfiol a godwyd mewn cyfarfodydd.

PENDERFYNWYD, yn amodol ar yr uchod, derbyn a nodi Rhaglen Gwaith Cychwynnol y Pwyllgor.

Daeth y cyfarfod i ben am 12.20 p.m.